

MULKNI DAVLAT TASARUFFIDAN CHIQARISH YO'LLARI VA USULLARI

Mansurova Nilufar Nizom qizi

Buxoro viloyati Vobkent sanoat va transport texnikumi

Maxsus fanlar kafedrası, iqtisod fani o'qituvchisi

Annotatsiya:

Ushbu maqolada mulkni davlat tasaruffidan chiqarish jarayonlari, ularning asosiy yo'llari va usullari ko'rib chiqiladi. Davlat mulkini xususiylashtirish, korxonalarni modernizatsiyalash va iqtisodiyotni erkinlashtirish jarayonlari tahlil qilinadi. Shuningdek, mulkni davlat tasaruffidan chiqarishda qo'llaniladigan usullar va ularning afzalliklari hamda kamchiliklari tahlil qilinadi. Maqola natijalari asosida takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: Mulkni davlat tasaruffidan chiqarish, xususiylashtirish, davlat mulki, iqtisodiy islohotlar, iqtisodiy samaradorlik.

Mulkni davlat tasaruffidan chiqarish, ya'ni xususiylashtirish jarayoni, bozor iqtisodiyotiga o'tish davrida juda muhim ahamiyatga ega. Xususiylashtirish orqali davlatga tegishli mulklar xususiy sektor ixtiyoriga o'tkaziladi. Ushbu jarayon iqtisodiy samaradorlikni oshirish, mulkni boshqarishning yangi usullarini joriy etish va iqtisodiyotning o'sishiga ko'maklashish kabi maqsadlarni ko'zlaydi.

Maqolaning maqsadi – mulkni davlat tasaruffidan chiqarish yo'llari va usullarini o'rganish, ularning afzalliklari va kamchiliklarini tahlil qilish hamda yanada samarali yondashuvlarni taklif etishdir.

Davlat tasarrufidagi mulkni xususiy sektor vakillariga yoki jamoat tashkilotlariga o'tkazish jarayonlari quyidagi usullar orqali amalga oshiriladi. Bu usullar davlat iqtisodiyotini erkinlashtirish, bozor mexanizmlarini rivojlantirish va mulkdan samarali foydalanish maqsadida qo'llaniladi.

Xususiylashtirish (Privatizatsiya)

Xususiylashtirish - bu davlatga tegishli bo'lgan korxonalar, mulk obyektlari yoki infratuzilmalarni xususiy sektorga o'tkazish jarayoni.

Xususiylashtirishning asosiy usullari:

International Conference on Medical Science, Medicine and Public Health

Hosted online from Jakarta, Indonesia

Website: econfseries.com

30th March, 2025

- Ommaviy xususiylashtirish:

- Aholiga maxsus kuponlar yoki sertifikatlar berilishi orqali amalga oshiriladi.
- Bu kuponlar aksiyalarga almashtirilishi mumkin.
- Maqsad - mulkning keng jamoatchilik orasida tarqalishini ta'minlash.
- Ochiq savdolar orqali xususiylashtirish:
- Mulk ob'ektlari ochiq auksionlar yoki tenderlar orqali sotiladi.
- Sotish jarayoni ochiqlik va raqobat asosida amalga oshiriladi.
- Investorlarga qatnashish uchun keng imkoniyatlar beriladi.
- Ishlab chiqarish jamoalariga sotish:
- Korxona xodimlari tomonidan mulkni sotib olishga imkon berish.
- Xodimlar tomonidan tashkil etilgan investitsion fondlar orqali amalga oshiriladi.
- Aksiyalarning birja orqali sotilishi:
- Davlat korxonalarining aksiyalari fond birjalarida sotuvga qo'yiladi.
- Ushbu usul orqali xususiy investorlarga korxonalar faoliyatida ishtirok etish imkoniyati beriladi.

Ijara va lizing asosida xususiylashtirish

Bu usulda davlat mulki xususiy sektor vakillariga uzoq muddatli foydalanish uchun beriladi.

Ijara va lizingning asosiy shakllari:

- Ijara:

- Mulkni ma'lum muddatga foydalanish uchun ijaraga berish.
- Ijara muddati tugaganidan so'ng mulk davlatga qaytarilishi yoki to'liq sotilishi mumkin.

- Lizing:

- Uzoq muddatga mulkni ijaraga berish va ma'lum shartlarda sotib olish huquqi berilishi.
- Ko'pincha qishloq xo'jaligi texnikasi va sanoat uskunalarini foydalanishga berishda qo'llaniladi.

Davlat mulkini aksionerlik jamiyatlariga aylantirish

Bu usul orqali davlat korxonalari aksionerlik jamiyatlariga aylantiriladi va bozor iqtisodiyoti qoidalariga muvofiq boshqariladi.

Ushbu usulning bosqichlari:

International Conference on Medical Science, Medicine and Public Health

Hosted online from Jakarta, Indonesia

Website: econfseries.com

30th March, 2025

- Davlat korxonalari aktsiyalarga bo'linadi.
- Aksiyalar ochiq savdoga chiqariladi yoki xodimlarga taqdim etiladi.
- Korxona boshqaruvi aktsiyadorlar tomonidan tanlanadi va bozor qoidalari asosida amalga oshiriladi.

Mulki sotib olish yoki sotish orqali tasarrufdan chiqarish

Davlat mulki yoki obyektlari to'liq yoki qisman xususiy investorlar tomonidan sotib olinadi.

Ushbu usulning xususiyatlari:

- Shartnomalar orqali amalga oshiriladi.
- Ommaviy auksionlar yoki bevosita muzokaralar asosida o'tkaziladi.
- Sotish jarayoni ochiqlik va adolatlilikni ta'minlashga qaratiladi.

Kontrakt asosida boshqarishga berish (Menejment kontraktlari)

Davlat mulki xususiy kompaniyalarga boshqarish uchun topshiriladi, lekin mulk huquqi saqlanib qoladi.

Ushbu usulning xususiyatlari:

- Davlat va xususiy sektor o'rtasida boshqaruv shartnomalari tuziladi.
- Davlat mulki samaradorligini oshirish maqsadida mutaxassislariga boshqaruv ishonib topshiriladi.
- Boshqaruvchilar shartnomada belgilangan maqsadlarga erishish uchun javobgar bo'ladilar.

Davlat korxonalarini qo'shma korxonalarga aylantirish

Davlat va xususiy sektor vakillari hamkorlikda yangi korxonalar tashkil qiladilar.

Ushbu usulning xususiyatlari:

- Davlat va xususiy investorlarning mablag'lari birlashtiriladi.
- Korxona faoliyati bozor iqtisodiyoti tamoyillariga asoslanadi.
- Foyda va zararni taqsimlash maqsadga muvofiq ravishda belgilangan tartibda amalga oshiriladi.

Tekin berish (Sovg'a qilish)

Ba'zi holatlarda davlat mulki ijtimoiy muassasalarga, mahalliy o'zini o'zi boshqarish organlariga yoki jamoat tashkilotlariga bepul topshirilishi mumkin.

Misollar:

- Madaniyat markazlari, maktablar, sport majmualari va boshqa ijtimoiy obyektlar.

International Conference on Medical Science, Medicine and Public Health

Hosted online from Jakarta, Indonesia

Website: econfseries.com

30th March, 2025

- Qishloq xo'jaligi yerlari yoki infratuzilma ob'ektlari.

Reorganizatsiya va tashkiliy o'zgartirishlar

Davlat korxonalarini bo'lish, birlashtirish yoki ularning huquqiy maqomini o'zgartirish orqali mulkni davlat tasarrufidan chiqarish.

Bu yo'llar va usullar davlat mulkini iqtisodiyotning xususiy sektoriga o'tkazishga, bozor mexanizmlarini samarali ishlashiga va davlat iqtisodiyotini isloh qilishga xizmat qiladi.

Xorijiy mamlakatlar tajribasiga qaraganda, xususiylashtirishning muvaffaqiyatli bo'lishi ko'p jihatdan shaffoflik va adolat tamoyillariga rioya qilishga bog'liqdir. Shu sababli, mamlakatimizda ham ushbu jarayonlarni takomillashtirish bo'yicha chora-tadbirlar ishlab chiqilishi zarur.

Xulosa

Mulkni davlat tasarrufidan chiqarish jarayonida mavjud usullar har xil afzalliklarga va kamchiliklarga ega. Xususiylashtirishning iqtisodiy samaradorligi oshsa-da, ba'zi hollarda ijtimoiy tengsizlikni kuchaytirishi mumkin. Shuningdek, boshqaruv shartnomalari orqali korxonalarni boshqarish iqtisodiy samaradorlikni oshirishda muhim rol o'ynaydi.

Mulkni davlat tasarrufidan chiqarish jarayonini samarali amalga oshirish uchun quyidagi chora-tadbirlarni amalga oshirish tavsiya etiladi:

Xususiylashtirish jarayonlarini shaffof va adolatli tashkil etish.

Mulkdan foydalanish samaradorligini oshirishga yo'naltirilgan boshqaruv tizimlarini joriy etish.

Davlat mulkini xususiylashtirishda ijtimoiy manfaatlarni hisobga olish.

Xorijiy tajribalarni o'rganish va ularni milliy sharoitga moslashtirish.

Adabiyotlar

1. Abrorovna, A. T., & Baxriddin o'g'li, S. H. (2022). O'ZBEKISTONDA MULKNI DAVLAT TASARRUFIDAN CHIQRISH VA XUSUSIYLASHTIRISH MAQSADI, YO'LLARI VA USULLARI. PEDAGOGS jurnali, 19(1), 29-37.

International Conference on Medical Science, Medicine and Public Health

Hosted online from Jakarta, Indonesia

Website: econfseries.com

30th March, 2025

-
2. Fayzievna, B. D. (2022). Foreign Investment in the Economy of Uzbekistan. *Global Scientific Review*, 4, 31-36.
 3. Байзакова, Д. Ф. (2022). РАЗВИТИЕ МАЛОГО БИЗНЕСА И ЧАСТНОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН В УСЛОВИЯХ РЕФОРМИРОВАНИЯ ЭКОНОМИКИ. *Экономика и социум*, (6-1 (97)), 422-424.
 4. Gaybullaevna, R. S. (2023). Construction Industry in Uzbekistan Is an Important Priority Network of the National Economy. *Pioneer: Journal of Advanced Research and Scientific Progress*, 2(3), 69-71.
 5. Gaybullaevna, R. S. (2023). Methods for Assessing the Economic Efficiency of Investments in Construction. *European Journal of Higher Education and Academic Advancement*, 1(1), 95-98.
 6. Gaybullaevna, R. S. (2023). Economic Efficiency of Investing in Construction. *International Journal on Economics, Finance and Sustainable Development*, 5(3), 94-97. Retrieved from <https://journals.researchparks.org/index.php/IJEFSD/article/view/4171>.